ЦОНЧО РОДЕВ
ГНЕВНА ИЗПОВЕД

chitanka.info

Летният сумрак бе изпълзял из пазвите на планината, хлъзнал се бе над морното езеро и сега полека прихлупваше новата престолнина Охрид.

Отец Мартин за последен път огледа църквицата си, с треперещата си старческа ръка избърса някакви невидими прашинки от златната обкова на иконата на божията майка, пък нахлупи калимавката върху белите си власи, взе излъсканата от употреба тояжка и бавно-бавно закрачи навън. Ала не отиде много далече. Едва прекрачи прага на божия дом и забеляза един закъснял богомолец, който идеше откъм дворците и с широки крачки приближаваше до застланата с каменни плочи пътека. Без да сваля поглед от непознатия, старият свещеник се примъкна до вратата на храма и на нея подпря немощната си снага. Изведнъж трепна, вторачи невярващ поглед към богомолеца. Не, нямаше грешка.

Беше Самуил!

Не че беше неверник или богохулник Самуил, не. Той надминаваше всички по ревност в издигането на църкви, щедри и прещедри бяха милостите, с които отрупваше намерилия тук убежище патриарх Дамян Дръстърски, много златици от хазната отиваха за украса на храмовете, иконите и свещените книги. От друго се смая отец Мартин: че вечно заетият в походи и битки болярин, велик войвода на царството, рядко намираше време да прекланя коляно в построените от него църкви, а случеше ли се — то биваше все с пълководците си, когато идваше да измоли божията милост над българското оръжие в следващата битка.

Приближи Самуил и в синята прозрачност на лятната вечер свещенослужителят можа да го огледа по-добре. Самуил бе махнал от себе си всичките белези на болярското си достойнство, проста конопена наметка покриваше яките му плещи на боец и войвода, нито оръжие, нито най-дребно украшение не кичеше него, от когото трепереше могъщата Византия. „Като баща си — помисли разчувствувано отец Мартин. — Такъв беше комит[1] Никола, бог да даде мир на душата му. Богат и славен, пък с богоспасно смирение и чужд на всяко велелепие.“ Но едва си припомни тези неща и в сърцето му смъдна въпрос: защо бе чакал Самуил да прехвърли четирийсетте, та едва сега да подражава на баща си?

Докато да си отговори на този въпрос и Самуил — приведен смирено, но с обичайния студен огън в черните си очи — се изправи пред него.

— Бог да те благослови, сине — прекръсти го старецът. — Какво, за молитвен упокой ли е зажъдняла душата ти?

— Не, при тебе съм дошъл, отче — глухо отговори боляринът. И добави: — Да се изповядам!

Толкова се смая богослужителят, че единственото, което можа да изговори, беше:

— При мене? А защо не при епископ Михаил, Самуиле? Или при негово светейшество?…

— Защото от тебе съм приел светото кръщение, пред тебе следва да разкрия душата си.

Такива бяха те, Никола и синовете му — властни и твърди дори в разговорите си с всевишния. Особено синовете, комитопулите… Помнеше ги отец Мартин, не случайно и четиримата бяха получили първото миро от ръката му. Буйният Давид не молеше, а изискваше от бога. Дръзкият Мойсей навремени не чакаше да чуе словото божие, а сам заговаряше от божието име. Може би единствен Аарон, тленното тяло на когото само преди месец бе предадено на земята, проявяваше повече богобоязън. Но той пък бе студен и затворен; кръсти се и не помръдва по време на службата, а никой не може да прочете какви мисли се тълпят зад челото му. Сега и Самуил, последният. Не е потърсил съвет кой е редно да приеме изповедта му, а сам решава и не само решава, но и властно налага решенията си.

— Влез, синко, влез — несръчно се разчевръсти старецът. — Да не стоим навънка. Ела!

Те влязоха в църквата. Старецът запали няколко вощеници, после двамата сториха кръст пред олтара и се поклониха пред образа на майката Богородица, накрая отец Мартин отпусна немощното си тяло на един стол, а Самуил коленичи в краката му.

— Говори сега, синко — рече свещеникът. — Говори така, сякаш не на мен, грешния, а направо на бога отца говориш.

Тишината, която последва, беше така зловеща, че отец Мартин, прекарал половин век зад стените на този храм, усети как тръпки пролазиха по гръбнака му. Дълго мълча боляринът, сякаш набираше

сили и се преборваше с колебанията си. Но когато заговори, гласът му бе привично равен и наглед спокоен.

— Отче — рече той, — аз погубих брата си.

— Що каза? — смаяно прошепна старецът, неповярвал на ушите си. Бялата му брада трепереше. — Що каза?

— Аз погубих брата си — повтори Самуил ясно. — Аарона!

— Самуиле! — отчаяно забъбра свещеникът. — Тук е божи храм. Не е място за глуми и хлевоустия…

— Не се глумя, отче — разтърси могъщата си глава великият войвода. — Аарон не погина от нещастие. Онзи огън в Разметаница[2] не беше скръбна случайност. Той дойде от ръцете на верните ми люде и по моя повеля. След като първо Аарон…

— Стой! — прекъсна го отец Мартин. — Нещастнико! Мигар ти си вдигнал ръка да убиеш родния си брат?…

Самуил махна нетърпеливо ръка. Дори тук, на колене пред свещенослужителя и пред самия бог, той не можеше да търпи волнодумството. Жестът му бе тъй рязък, че в миг пресече словото на стареца.

— Не съм аз, други извършиха невъзвратимото. Но има ли някакво значение, щом те го сториха по моя заповед? И почти пред очите ми?

Отново настана тишина. Отец Мартин закърши ръце.

— Защо… защо го направи?…

— Затова съм дошъл при тебе… да ме чуеш…

… Всичко започна преди година.

Още не бяха изтрезнели от опиянението на победата. Теснината при Траяновата врата[3] се огласяваше от сутрин до вечер от радостните песни на воините; уж им бяха дали кратковременна почивка за изцеление на ранените и за потягане на оръжието, пък то от час на час ту тук, ту там гръмваха песни или заручаваше гайда и здрави и пострадали захвърляха работата си и надипляха кръшно воинско хоро. Дали това беше отдушник от напрежението през незапомнения поход и битката, или виновник беше този глумлив Ивацов десетник Радуил, който неспирно разнасяше от група на група пленените знаци на императора и огласяше стана с шутливата,

съчинена от самия него песничка за „храбреца Василий, дето загубил чизмите си в бягството“ — никой не можеше да каже. Но каквато и да беше причината, безпаметният възторг избухваше през всички часове на деня и нощта, подлудяваше людете като младо вино и тогава воините забравяха всичко — кървящата рана, недокърпената дреха, още непогребаните хиляди трупове на погубените ромеи, неизброимата плячка, която ковчежниците на войводите подреждаха и разпределяха — и се отдаваха на дива веселба…

В такъв именно ден Самуил с изненада видя в шатрата му да влизат Димитър Полемарх и Кракра. Изненада се не от самото посещение — шатрата му бе отворена за всеки, от войводата до последния коневодец, — а че тези двама боляри го спохождаха рамо до рамо. Мъдрият и самовглъбен Димитър и буйният и безумно храбър Кракра: каква ли обща мисъл е могла да ги събере заедно?

Поговориха за незначителни неща, издумаха по някоя приказка за по-близките и по-далечните дни и най-сетне, след едно от ония замълчавания, които предхождат горчивите откровения, Кракра подхвана:

— Не ти ли се чини, велики войводо, че в битката имаше нещо не съвсем редно?

Самуил го стрелна с поглед. Смуглият Кракра говореше за току-що преминалата битка, ясно. Но какво е нередно за него, щом като навън се носеха победни песни и се трупаха до три ръста високи купчини с ромейско оръжие и богатства?

— Вярно, изплъзна ни се Василий — със съжаление рече великият войвода. — Да не корим войската, Кракра. Два пъти повече бяха ромеите: да ги обкръжаваш ли, да ги сечеш ли, императора ли да ловиш… Пък и тия негови арменски пешаци! Мрат като мухи, но пак го бранят с телата си!…

Пернишкият болярин поклати черновласата си глава — не за бягството на императора, което иначе на всички вгорчаваше сладостта на победата, бе говорил той преди малко.

— Ако пък думата ти е — продължи да се отбранява срещу неизреченото обвинение Самуил, — загдето не преследвахме ромееца към Плъвдив, не си прав. Хора са войскарите ни, не великани, и човешка душа носят в гърдите си. Колко поприща[4] извървяха в последната неделя? Осемстотин? Или над хиляда? Къде е Епирското

поле, Кракра, къде — Средецкото[5]… Чудо беше, че след такъв поход имаха сили за битка и победа! Грях и безумие щеше да бъде да ги подгоним на изток. Пък и не забравяй — в Плъвдив са свежите войски на Лъв Мелисин…

Отново поклати глава Кракра, но нищо не рече. А вместо него заговори старият Димитър Полемарх:

— Друго е непонятно, Самуиле. Как стана тъй, че бяхме един срещу двама?

— Не разбирам въпроса ти, войводо — призна открито Самуил. — Не доведохме ли всички войски, с които шарехме на юг? Не вкарахме ли в битката дори и онези, които едва се крепяха на изранените си нозе?

— А нямахме ли свежи войски в Средец, Самуиле? — не му остана длъжен боляринът. — Свежи и многочислени? Да кажеш, че са били изморени от битки, не е вярно — знаеш, Василий не предприе нито един истински пристъп срещу крепостта, нито те направиха един излаз. Да речеш, че са били изтощени от глад, пак ще сгрешиш — двайсет дни и нощи трая обсадата, пък в Средец има храна за много пъти по двайсет дни.

Болка и обида жегнаха сърцето на Самуила. Най-сетне той разбра и странното съюзяване на двамата тъй различни войводи, и неразбираемите им наглед първи думи. И го заболя. Защото те коряха Аарона, последния жив от Самуиловите братя, а такъв укор отскачаше от целта си и пронизваше него, великия войвода.

Ако беше искрен докрай, Самуил би признал, че и той бе забелязал нелепото поведение на брата си. Особено в деня преди битката, когато разставяше засадите край Траяновата врата, той неведнъж бе ругал на ум Аарона, че тъй безразсъдно пропиляваше сгодното положение и не подгонваше по петите отстъпващите ромеи. Хокал го бе той през стиснати зъби и по време на битката, когато виждаше как людете не достигаха, за да се превърне голямата победа в пълно („Крумовско“ — го бе наричал тогава Самуил) унищожение на злонамерения пришълец завоевател. Но после задоволството от успеха, подпомогнато от тъй лесната братска прошка, бе изличило първоначалната сръдня. И я бе удавило в кога по-приемливи, кога насилени и съчинени оправдания.

Но не можеше да бъде докрай искрен Самуил, когато се отнасяше за последния от братята му. И затова го защити с едно от приемливите оправдания:

— Познавате Аарона. Не е човек на меча. Няма у него нито бранна решителност, нито пълководческа прозорливост.

— Нищо не пречи онзи, който сам не притежава прозорливост, да се вслушва в прозорливостта на другите — строго отсъди Кракра. — Имам вест от Средец, велики войводо. Когато от крепостта са видели оттеглянето на ромеите, началниците от войската съветвали и молили брат ти да излязат и да ги нападнат. Всяко дете можело да разбере, че сега, когато не Средец, а ромеите са в обкръжение, едно последно усилие би ги превърнало на пух и прах. Но Аарон не разбрал или… не пожелал да разбере. И отказал излаза.

Изреченото говореше за пагубна грешка. Но неизреченото, онова, което се усещаше отвъд думите на Кракра, беше обвинение… в престъпление.

И Самуил настръхна, наклони се напред. Веждите му сключиха заплашителен възел над гневните очи.

— Какво искаш да кажеш?

По-похватен и по-гъвкав в разговорите, Димитър Полемарх изпревари отговора на младия пернишки болярин:

— Нищо, Самуиле. Кракра ти го рече още в началото: за нас постъпките на Аарона са само непонятни. — Това не беше лесна отстъпчивост, не. В дългия си живот, изпълнен с бури и превратности, старият войвода съвсем не беше показвал склонност към огъване пред изпитанията. Но той беше достатъчно мъдър, за да знае, че споровете, в които разумните съждения се изместят от гняв и обидчивост, рядко донасят някаква полза. И сега с примирителните си слова само целеше да предпази Самуила от ненавременно избухване. Но щом видя, че чертите на лицето му се отпускат, не се поколеба да подкачи друга, не по-малко парлива тема: — А иначе чудноватостите не свършват дотука, Самуиле. Ала вече не Аароновите, Василиевите чудноватости.

— Къде ги виждаш, тези чудноватости?

Димитър Полемарх вдигна рамене с привидно равнодушие.

— В самия поход на ромеите. Помисли сам: твоята войска е увлечена на юг, при това не е нито многобройна, нито твърде силна; на север, в Средец, е Аарон, но Василий знае дори по-добре и от тебе, че

Аарон не е опасен като противник на бойното поле; по средата имаме само слаби стражни отреди по границата, които войска като ромейската може да смете ей така, пътем, с едно духване. Е добре, отговори сега, Самуиле. Накъде трябваше императорът, бог да го убие, да насочи удара си? Към Средец, за да загуби време и люде в безполезна обсада? — Старият човек помълча предизвикателно. — Или да удари по средата, със стремителен ход да достигне Охрид, сърцето на днешна България, а после да се извърне и да се яви в гръб на твоята войска? Кажи ти как би постъпил, Самуиле?

— Какво лошо има в това, че Василий е сторил полезна за нас грешка?

— Целият въпрос е дали наистина е грешка. Познаваш Василия — той не е пълководец за подценяване. Пък и съгледниците, и шпионите му не работят лошо.

— Тогава?

— Тогава трябва да предположим, че императорът не е тръгнал случайно срещу Средец, а е имал да урежда някаква лична сметка с Аарона.

Самуил с готовност прегърна подхвърлената му идея:

— Да, допустимо е. Спомнете си — само преди месеци Аарон предаде на смъртна казън севастийския митрополит, доверен човек на императора. Ще рече, Василий не е понесъл тази обида и е избрал пътя на саморазправата.

— Аха! — неопределено възкликна Кракра.

— А защо Аарон посече митрополита? — невинно попита Димитър Полемарх.

— Защото беше оръдие на измамата. Василий обещал да даде сестра си за жена на Аарона, а му изпратил някаква покварена окаяница. И севастийският митрополит, който я придружавал, лъжел брат ми, че уж тази била обещаната императорова сестра.

— Аха! — повторно изсумтя войводата на Перник.

— Чудно е, че ти не виждаш чудноватото в тази нестанала венчавка, Самуиле — продължи Димитър Полемарх. — Да е замислена о любов, не е за вярване; брат ти не е виждал сестрата на Василий, пък и Аарон, вдовец отколе, трудно може да се нарече човек на неудържимите любовни страсти. Остава да е женитба по сметка. — И подхвърли многозначително: — Както се женят царете…

— Какво искаш да кажеш? — отново настръхна великият войвода.

— Нищо, само разсъждавам на глас. Ако имах нещо повече от разсъждения — познаваш ме, не бих ти ги спестил.

— Добре, продължи с разсъжденията си. Или свършиха дотук?

— Има и още, Самуиле. Женитбата по сметка е като търговията: и двамата дават, и двамата вземат. Любопитно е да размислим какво са щели да дадат и получат Аарон и Василий с тази женитба. Булката? Глупости! Да е красавица като приказната Елена, сестрата на Василий пак е щяла да бъде само залог, а не същина на сметката между двамата.

— Всеки знае към какво се стреми Василий, това дяволско изчадие — изтърси неочаквано Кракра. — Нали той сам не крие, че се е заклел да затрие България?

— Така е — потвърди и старият болярин. — Остава да помислим какво ли е обещавал Аарон, щом като очевидно прикята на булката е щяла да бъде благосклонността на императора. И тогава може би ще разберем и недоволството на Василий, което го прати към Средец вместо към Охрид, и чудноватото неучастие на Аарон в битката…

— Млъкнете! — изрева грозно Самуил. В гласа му имаше повече болка, отколкото заплаха. — Млъкнете! Забравихте ли, че говорите за Аарон, сина на комит Никола? Аарон, който вече двайсет години се бори срещу Византия и погреба двама братя в тази борба?

Мълчанието, което последва, сякаш никога нямаше да свърши. И все пак Димитър Полемарх го наруши:

— Ние не говорим за Аарон, а за България, Самуиле.

— Но вие обвинявате Аарона!

— Бихме обвинили и тебе самия, ако смятахме, че делата ти са вредни на България.

— Ако сте толкова уверени в обвиненията си, защо не ги отнесете към царя?

— Ами, този скопец!… — отвърна с презрение Кракра.

Самуил го разбра. Когато Роман, синът на Цар Петър, избяга от цариградския плен, Самуил веднага го призна за законен български цар и го постави на трона. Но другите боляри приеха недоверчиво новия си господар. Признаха го от страх и уважение към Самуила, но иначе запазиха пълното си пренебрежение към царя и почти не скриваха — както сега Кракра, — че гледат на него като на чучело с

царска багреница. Не само за това, че беше скопец, а преди всичко за явната му безличност като цар и вожд. Особено когато го сравняваха с великия войвода…

— Бихме го сторили — рече сериозно Димитър Полемарх, — ала ни липсват доказателства, Самуиле. Онова, което ни тревожи, за нас е по-ясно от слънцето на небето. Но то е умозаключения, а пред царя и болярския съд трябват доказателства. Затова дойдохме при тебе. Нищо, че Аарон ти е брат. Нищо, че нашите умозаключения ще те наранят. Ти не си само пръв измежду нас. — Старецът издигна пророчески пръст към небето. — Ти си човек, в чиито ръце е съдбата на отечеството. Когато си приел този кръст, ти си се самоотрекъл от малките човешки радости, от простите човешки чувства, от… братството дори…

Една вощеница прекъсна спомените на Самуила. Все още с поглед, вторачен в тухления под на църквата, той произнесе с въздишка:

— Аарон беше предател, отче.

Без да подозира, отец Мартин му отговори с неговите собствени думи, изречени някога пред Кракра и Димитър Полемарх:

— Предател? Ти наричаш предател сина на комит Никола?

— Алчността и славолюбието бяха замъглили разсъдъка му. По-стар и по-учен от мене, той се е виждал по-достоен да бъде начело на България. Пък и онази ромейска лисица, вторият Василий, му е обещавал престола и скиптъра на български самодържец. Разбира се, самодържец само на думи. А иначе — ромейски ръжен…

— Това го казваш за Аарона? Вярваш ли в думите си, нещастнико?

— Отначало не повярвах, свети отче. Идваха при мене верни другари, люде, с които съм вървял през огън и кръв, и ми сочеха вината му. И слепец би я видял! Но аз не повярвах. Какво да се прави, отче — велик войвода съм, но преди всичко човек. И обичта към брата, най-човешкото от човешките чувства, помрачи взора на великия войвода. Или даже по-лошо: съзнах вината му, но я потулих зад съждения, че за нея липсват ясни доказателства.

— Тъй значи — сурово отсече старият свещеник. — Нямал си доказателства, а…

Самуил отново пресече потока на волнодумството му:

— Това беше само в началото, отче. После дойдоха и доказателствата. Такива доказателства, пред които и ти, и родната ми майка — майка и на Аарона — не бихте могли да изговорите дума за защита.

Великият войвода на България млъкна рязко. Той внезапно съзна, че не казва цялата истина. Защото само преди месец братската му обич го бе накарала да се усъмни и в доказателствата…

… Това стана преди месец. На десетия ден на чревен[6].

Бе се оттеглил в горницата си Самуил и сънят вече спущаше розово було над морните му зеници, когато един задъхан слуга със свещ в ръка влезе при него. В миг разсънен, великият войвода отхвърли тънката завивка и спусна боси нозе на пода.

— Нападнаха ли ни?

— Не, господарю — извинително отговори слугата. — Дойде сега страж от главната порта на престолнината. Боляринът Димитър Полемарх дошъл и искал на часа да се види с тебе. По негови дела било, казал, но настоял да те вдигнем от леглото.

— Сам ли е боляринът?

— Един придружник бил с него.

— Да спуснат моста и да го доведат в двореца. Аз ще го чакам долу.

„Долу“ беше работната стая на Самуил.

В нея четвърт час по-късно се срещнаха двамата войводи.

Прегърнаха се и се разцелуваха както обикновено, но за разлика от друг път лицето на Димитър Полемарх не изрази радост, а остана вкаменяло. Не попитаха нито за здравето си, нито за семействата. Старият болярин само свали шлема от главата си (той и в дни на мир не сменяше бранните дрехи), разтърси сплъстените си от потта и прахоляците на друмищата бели коси и поде направо:

— Помниш ли нашия ланшен разговор, Самуиле? Онзи, при Траяновата врата?

Самуил усети как някаква ледена ръка сграбчва сърцето му и изцежда от него и последната капчица кръв. Не намери сили да проговори, само кимна с глава.

— Тогава ти отвърна очи от истината — продължи болярinът, — не можа да я срещнеш лице в лице. Разбирам те, не е леко. Но сега няма място за замижване, Самуиле. Виж!

Димитър Полемарх пусна един сребърен пръстен в шепата на великия войвода. Металът беше студен, но на Самуил се стори, че опари дланта му.

Без да каже дума, Самуил приближи до запалената вощеница на масата и огледа пръстена. Да, прав беше старият войвода, сега нямаше място за замижване. На ръката му лежеше пръстен с познатия печат на Аарона.

— Сега виж и това! — рече Димитър Полемарх, който незабелязано бе приближил до него.

Още един пръстен се търкулна в шепата на Самуил. Златен, с едър отровнозелен смарагд.

— Нищо не разбирам — продума замислено великият войвода. Тези бяха първите му думи, откакто срещна стария болярин. — Не съм виждал друг път този пръстен.

— Нищо. Завърти камъка!

Самуил побутна смарагда и той се завъртя около хитроумно поставена ос. Завъртя се и разкри вензела на Василий с императорската корона над него. Подкосиха се краката на коравия воин и той тежко рухна на един стол. Димитър Полемарх седна срещу него, от другата страна на масата.

— Говори! — мрачно отсече Самуил.

И болярinът заговори. Най-напред той с гордост съобщи, че Войсил, най-младият от синовете му (другите двама бяха загинали в битките), по собствена воля отишъл да служи във войската. Стотник бил в граничните стражеви отреди. На изток, в планините. Млад бил още Войсил, едва навършил двайсет лета, но притежавал остро око и бистър ум. Отдавна забелязал той, че по една козя пътека от време на време се появяват и глигански стъпки, а знаел — по тези места глиганите не се изкачвали толкова нависоко, а се държели долу, в равнината. Завардил Войсил пътеката и цели четири недели я държал под око. Нищо не се случвало. Но и глиган не минавал…

Най-сетне търпението му дало плод. Онзи ден сутринта, рано, на развиделяване, бдящите стражи го събудили от тежката му дрямка и му

посочили пътеката. В дрезгавия здрач личал човек, който лазел на четири крака, спирал, ослушвал се и пак продължавал.

— В каква посока? — прекъсна разказа му Самуил.

— От Ромейско насам.

— Добре, продължавай!

Войсил разпръснал стражниците си в засада, после викнал: „Стой!“ Непознатият замрял за миг, след това рипнал и с все сили се затичал назад, към Византия. Още два пъти му извикал Войсил, но онзи и не помислял да спре. Тогава стотникът дал уговорения знак и облак стрели полетели към беглеца, повалили го. Когато отишли при него, той вече бил издъхнал, а в безжизнените му очи се отразявало сивото небе. Огледали го. От гърлото му стърчала стрела, а на краката и ръцете му били прикрепени изкусно направени подложки, които оставяли по влажната земя глигански отпечатъци. На ръката му блестели двата пръстена.

— Това още нищо не значи — пресипнало рече великият войвода.

— Но *това* значи нещо! — остро и някак безмилостно му отвърна Димитър Полемарх и измъкна един пергаментов свитък. — Войсил го намерил зашит в един таен джоб на убития. Прочел го, с никого не споделил съдържанието му, а си оставил наместник и препуснал при мене. И ето ме сега тук!

Той подхвърли свитъка през масата. Самуил го грабна и с нетърпеливи пръсти го разгъна. Простена шумно: най-долу бяха подписът на императора Василий и златният му печат.

Въздъхна повторно и зачете. Писмото гласеше:

„До царя на българите Аарон от неговия брат Василий, василевс на всички ромеи. Твоите редове сгряха сърцето ми и го преизпълниха с радост и упование. Мъдри и далновидни са думите ти и аз със свята клетва ги повтарям: да забравим миналите неразбирателства, да си подадем братска ръка и да вървим заедно към бъдното. Моето покровителство аз ти обещавам, за тебе и потомците ти, днес и во века. И съм избрал най-хубавите драгоценности от хазната си и съм ги дал на златар да ги

вгради в короната, с която ще те увенчая за цар на българите. И чакам с нетърпение този велик ден, който и за двама ни и за двете ни царства ще бъде празник, но трябва добре да го подготвим, защото пътят до него може и да не е лесен. Не ми е думата и не те съветвам да се пазиш от скопеца, понеже той е не само скопец, но и слаб и безволев, а ти говоря и те наставлявам за брат ти, който е човек лукав и хитър, пък и в битките е много кръвожаден. Такъв човек може да бъде поразен само с изненада и с още по-голяма хитрост и затова аз, според твоя съвет, събирам тайно войска, а ти премисли и ми съобщи на кое място ще освободиш границата от стражните отреди и къде ще изпратиш твоята войска и кои още ще те последват от болярите и войводите. Изпрати ми още вест за кога готвиш великото дело, за да бъда готов и аз. А до тогава те поздравявам и ти пожелавам твърда десница.“

Самуил прочете повторно писмото на императора, остави го с погнуса на масата, пък стана и се заразхожда из работната си стая. Когато седна отново, на лицето му объркаността бе заменена от решителност, само гласът му продължаваше да звучи хрипкаво и несигурно:

— Знам моя дълг, Димитре Полемарх. Знам го и няма да се поколебая да го изпълня. Но…

— Пак ли „но“, Самуиле?

— Император Василий обладава хиляди сатанински коварства. Защо да не предположим, че е изпратил нарочно този вестоносец, за да бъде уловен от нас? Защо това писмо да не е лъжливо и да не е предназначено не за Аарона, а за мене? За да опълчи брат срещу брата?

Наглед тази последна защита на Самуила изглеждаше основателна. Но само наглед. И Димитър Полемарх не закъсня да изтъкне слабостта й:

— А пръстена с печата на Аарона? И той ли е сатанинско коварство на императора?

Самуил махна отчаяно ръка:

— Разбери ме не като войвода, а като човек. Не мога да сторя нищо срещу брата си, докато не съм напълно убеден във вината му.

В стаята настана тежка, оглушителна тишина. И в нея двамата за пръв път дочуха сънната песен на щурците и далечните викове на стражите по крепостната стена: „Жив съм, жив съм…“, „Тук съм, тук съм…“ Тишина, в която две души се бореха в едно тяло: душата на човека и душата на войводата…

— Тежки доказателства, отче — продължи мъчително Самуил, — и ясни като майска утрин.

— И ти ги прие така, на вяра?

Скръбна гримаса сгърчи лицето на великия войвода:

— Трябваше, длъжен бях да ги приема, но аз изхитрувах, сам себе си излъгах. И поисках да се уверя с очите си.

— Увери ли се?

Димитър Полемарх се размърда на стола си, сякаш се готвеше да стане.

— Е, и този път не намери сила да застанеш лице в лице срещу истината. А следния път тя ще блесне така, че ще заслепи не само тебе, но и България…

— Прибързано съдиш, болярино. *Този път* няма да се повтори ланшното.

— И какво ще предприемеш? — внезапно се оживи старият човек.

— Ще отида първо при сина ти, от неговата уста да науча всичко. После — при Аарона…

— За първото няма да загубиш много време, Самуиле. — Войводата се изправи. — Синът ми е до вратата. Доведох го. Да го въведа ли?

— Да, повикай го!

Димитър Полемарх излезе и след минута се върна със сина си — левент момък, с умно и открито лице и със знаци на стотник. Войсил застана до вратата, а от очите му, вторачени във великия войвода, бликаха преданост и обожание.

— Разкажи всичко, Войсиле. Самуил иска да го чуе от тебе.

Младежът разказа. Говореше прямо, отривисто, без заобикалки. Неговият разказ не се отличаваше от бащиния му.

— Познава ли те брат ми Аарон? — неочаквано попита Самуил, когато Войсил завърши.

— Последен път ме е виждал преди десет лета. Тогаз бях още момченце…

— Добре. — Самуил плесна с ръце. — Ще дойдеш с мене. — После се обърна към току-що влезлия слуга: — Да оседлаят три коня…

— Ако третият е за мене, нека бъдат два, Самуиле — прекъсна го Димитър Полемарх. — Преумори ме днешната езда, само ще ви бавя по пътя.

— Добре, нека бъдат два. — А когато слугата излезе, поръча на болярина: — Утре се яви при царя и му кажи, че съм заминал за една неделя. По своя, семейна работа, така му кажи…

После обрамчи меч, прибра пръстените и писмото и с широки стъпки излезе от стаята. Войсил го последва, без да зададе въпрос — така би го последвал той и ако Самуил тръгваше за пъкъла.

… Две нощи и два дни препускаха великият войвода и младият стотник. Спираха само да сменят конете, но на себе си почивка не даваха. За първи път нощуваха при Кракра, в Пернишката крепост.

Смуглият войвода на Перник изслуша мълчаливо разказа на Самуила, обеща му исканите две стотици войска, но накрая поклати глава; не, не бил в Средец боляринът Аарон, преди една неделя преминал оттук на път за Разметаница, лятното си имение.

— Нищо — каза мрачно Самуил. — И до Разметаница не е далече.

На сутринта отново потеглиха, но този път начело на малката войска. Имаше нещо злокобно в тази проточила се по прашния друм колона — никой не беше казал на войскарите къде и за какво отиваха, но те невям се догаждаха, защото вървяха безмълвни, заплашително тържествени, сякаш съдии, а не воини. На два часа път от Перник ги застигна още един конник. Беше с полумирски, полубранни дрехи и с голяма секира, втикната на пояса.

— Кой си ти и защо си дошъл? — попита го Самуил.

— Аз съм палачът на Перник — отвърна онзи. Широкото му сипаничаво лице се изкриви в нещо като усмивка. — Изпрати ме моят господар. Щял си да имаш нужда от мене…

Побледняха страните на великия войвода, но той намери сили да каже с привидно спокойствие:

— Добре, застани накрая. Може би наистина ще потрябваш.

На четиринадесетия ден на месец чревен бяха при Разметаница. Самуил изчака мракът да смени дневния светлик, после разпрати людете си да обградят безшумно братовото му имение. При него останаха само палачът на Перник и Войсил, пременен в бедни селски дрехи.

— Време е, Войсиле — глухо рече най-сетне Самуил.

— Готов съм, велики войводо.

— Помниш ли всичко?

— Всичко. Както го уговорихме.

— Тогава тръгвай. Аз ще те чакам тук!

Младият стотник изчезна в тъмнината, а Самуил се заразхожда по малката полянка; разхождаше се така, че да не губи из очи имението на Аарона. Палачът приседна малко настрана, облегна се на дръжката на секирата си и с тъпо равнодушие приглушено си засвирука някаква песенчица.

Измина час… после още един… На третия час двукрилата порта на имението изскърца протяжно, като плач, пропусна един човек с факла в ръка и после отново се затвори. Човекът извървя около две поприща по друма, после свърна по тесните пътечки и след малко беше при Самуил.

— Ето, велики войводо.

Самуил грабна от ръката му новия свитък, припряно разчупи печата и го приближи до светлината на факлата.

— Аааах!… — изрева великият войвода. Това не звучеше като вик на човек, а сякаш на наранено животно.

(Само още веднъж през живота си изрева той с тази неописуема болка. Това стана двайсет и седем години по-късно, когато видя ослепените си войници!)

— Всичко мина много леко, велики войводо — глухо заразказва Войсил. — Щом видя пръстените и подписа на императора, боляринът изобщо не се…

Самуил не го доизслуша. Той издигна до устните ловджийския си рог и даде уговорения знак. След минута откъм имението долетяха шум и викове. Тримата на полянката разбраха: там сега се изправяха стълби и през тях верни воини нахлуваха в Разметаница.

— Да вървим — рече великият войвода, като кимна на палача; кимна му, но не го погледна — дълбоко в себе си той се гнусеше от него. — Сега е наш ред!

Докато изминаха петстотинте крачки, имението беше вече напълно завладяно от пернишките войскари. Самуил не ги попита нищо, дори не забави стъпките си, а прекоси ходниците и богато украсените зали, ритна вратата на Аароновата стая и прекрачи вътре. Зад него се промъкна и палачът и с безучастно любопитство се зазяпа в сцената пред очите му.

Бледен, разтреперан, загубил разсъдък от безпаметен страх, Аарон стоеше прав сред стаята, обграден от четирима войскари с обнажени мечове. Когато видя брата си, в очите му за миг трепна надежда. Понечи да се спусне към него, но се стъписа. Спря го не мечицата, която Самуил насочваше към него, а забоденото на нея писмо.

— Познаваш ли това нещо? — с леден глас, от който потръпнаха дори нищо не знаещите воини, попита великият войвода.

Аарон рухна на колене и заскуба косите си:

— Милост, братко, милост!… Аз никога… Милост!… В името на кръвта, която…

— Мълчи! — с отвращение го прекъсна Самуил. — Мълчи и не споменавай общата ни кръв! Или не. — Той му подхвърли мечицата: — Вземи! И ако в себе си поне мъничко усещаш кръвта на Никола, Давид и Мойсей, свърши сам със себе си.

— Не! — изкрещя Аарон и изтласка надалече оръжието. — Не! Не искай от мене… Милост, братко!…

Великият войвода гледаше гърченията му, но на лицето му имаше само погнуса.

— Трябваше да го очаквам — рече той. — Каква доблест може да се иска от човек, който е предавал родината си. — Самуил се обърна към палача. — Започвай! Него и цялата му челяд. Всички! — Накрая поръча и на четиримата: — А вие после изведете невинните хорица, охрана и слуги, и подпалете къщата, хамбарите, целия имот Нека само

пепел да остане от това змийско гнездо, където и стените са попити с козни срещу България!

Излезе от стаята, без да погледне повторно към брата си. Догони го един неистов вик — предсмъртният вик на Аарона.

Прекръсти се.

И продължи нататък…

Самуил вдигна ръка и избърса студената пот от челото си.

— Уверих се, свети отче. Аарон наистина е копаел гроб на България. Разбираш ли? — попита той страстно, сякаш в този въпрос влагаше цялата си молба за опрощение на чудовищното му дело. — Разбираш ли? От глупава алчност за власт и пусто тщеславие той е бил готов да принесе в жертва пред краката на императора Василий…

— Тебе? Царя Романа?

— И двамата. Но това е нищо, отче. Какво е царят? Какво съм аз? Случайни пришълци върху земята, които прищявката на провидението е изхвърлила на върховете. С какво сме ние по-добри от безименния воин, оставил костите си в битката? Не, отче Мартине. Воден от користното си властолюбие, Аарон е искал да пожертвува нещо безкрайно по-голямо. България!

— Не е вярно! — със старческа упоритост възрази свещеникът. — Не може да бъде вярно. Аарон, синът на Никола, да е станал предател…

— Не може, но е вярно. С очите си прочетох писмото, с което продаваше татковината ни.

— И ти?…

— Какво аз? Мигар можех да избирам? Какво бих сторил, ако някой в битката не само не громи врага, а насочва стрелата си срещу нас, срещу своите? Аз когото цял народ гледа като вожд и пример, имам ли право да деля брат си от другите?

Старецът облиза засъхналите си устни. Повтори:

— И ти?…

— Казах ти още в началото. Предадох го на смъртна казън. Него и цялото му семейство. Спаси се само Иван-Владислав, който по това време беше в Средец и живота на когото първородният ми син измоли със сълзи на очи.

Ръката на отец Мартин изпусна тояжката. Но никой от двамата не се наведе да я вдигне.

— И после заповядах да изпепелят свърталището на предателя — завърши Самуил. — Това е, което исках да ти изповядам, свети отче.

Старият свещеник потърси облегалката на стола и бавно, мъчително бавно се изправи. Цялото му тяло трепереше. Това треперене се предаде на стария като него стол и той заскърца плачевно — едничкият звук, който задълго огласяше смутната тишина на църквата…

— Каине[7], окаянико! — строго рече най-сетне свещенослужителят. — Не мога да ти дам опрощение. Не знам дали ще го получиш някога и от небето. Но ти се моли, покай се и…

Не можа да завърши. Едва чул последната му дума, Самуил скочи на крака. Очите му мятаха светкавици, когато изкрещя така, сякаш предизвикваше небето:

— Не!… Аз се изповядах, но не се покайвам и никога няма да се покая, пък ако ще и да не изляза от катрана на пъкъла! Не ми трябва опрощение от небето — него аз ще потърся от людете, от потомците ни. Че аз не убих Аарон, брата си, а един предател. И десет такива братя да имах, и с десетте бих извършил същото…

---

[1] **Комит** — областен управител. ↑

[2] **Разметаница** — област около днешния гр. Станке Димитров. ↑

[3] Битката при Траянова врата — при днешния град Ихтиман — се е състояла на 17 август 986 година. ↑

[4] **Поприще** — стара мярка за разстояние, равна на 1000 стъпки. ↑

[5] **Средец** — София. ↑

[6] **Чревен (червен)** — старославянското име на месец юли. ↑

[7] **Каин** — библейска личност, син на Адам и Ева, който убил брат си Авел. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

http://chitanka.info

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.